پژوهشگاه فضای مجازی

گزارش کوتاه سیاستی - ۲۸

گزارشی از وضعیت و ابعاد اقتصاد دیجیتال اسلامی

(کاربران، کسب‌وکارها و کشورهای مسلمان)

پژوهشگاه فضای مجازی
آبان ۱۴۰۵

این آمار بر مبنای «گزارش وضعیت اقتصاد جهانی اسلامی ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶» تدوین شده است. مقصود از اقتصاد اسلامی در این گزارش بازار معاملات کسب‌وکارهای اسلامی است و به طور خاص بر نقش پلتفرم‌های دیجیتال، نوآوری‌های فین‌تک (فناوری مالی) و سهم زیرساخت‌های فناوری در توسعه یکپارچگی بازار و ایجاد حاکمیت اقتصاد اسلامی متمرکز است.

نمای کلان و حجم اقتصاد دیجیتال مسلمانان

کسب‌وکارهای اسلامی در شش عنوان تعریف می‌شوند:

۱. غذای حلال (Halal food)
۲. مد و پوشاک اسلامی (modest fation)
۳. رسانه و بازآفرینی (media and recreation)
۴. صنعت داروی حلال (Halal pharmaceutical)
۵. صنایع آرایشی و بهداشتی اسلامی (Halal cosmetics)
۶. سیر و سفر (muslim friendly travel)

حجم اقتصاد دیجیتال مسلمانان:

حجم فین‌تک اسلامی (بر اساس تراکنش‌ها و دارایی‌های تحت مدیریت)، ۱.۵ درصد از کل بازار فین‌تک جهان است و به ۱۹۸ میلیارد دلار رسیده است. فین‌تک اسلامی تا سال ۲۰۲۹ سالانه معادل ۱۱.۵ درصد رشد خواهد کرد که اندکی از نرخ رشد صنعت فین‌تک متعارف در جهان نیز بالاتر است.

عوامل و ظرفیت رشد

تامین مالی اسلامی و ریل‌های دیجیتال:

فین‌تک اسلامی تاحدودی توسعه خود را مدیون فناوری‌هایی نظیر پلتفرم‌های توکنیزه کردن املاک، شبکه‌های بلاک‌چین، قراردادهای هوشمند برای صکوک دیجیتال و استیبل‌کوین‌ها است.

سرمایه‌گذاری در پلتفرم‌های زیرساختی:

در سال ۲۰۲۵ معادل ۱۳.۱ میلیارد دلار سرمایه در ۳۴۶ قرارداد توزیع شده است که بخش عمده آن به جای برندهای منفرد، به سمت توسعه زیرساخت‌های اکوسیستم و پلتفرم‌های دیجیتال هدایت شده است.

تغییر رفتار مصرف‌کننده با رشد شبکه‌های اجتماعی:

بررسی بیش از ۸۶ میلیون تعامل در پلتفرم‌های اینستاگرام، فیسبوک و ایکس نشان می‌دهد که قدرت خرید ۲ میلیارد مسلمان در جهان به‌شدت تحت تاثیر فضای مجازی است و مصرف‌کنندگان از این بستر برای حمایت از برندهای همسو با ارزش‌های خود استفاده می‌کنند.

افزایش میزان هزینه‌کرد در اقتصاد اسلامی:

تحت تاثیر همین شبکه‌سازی‌های دیجیتال، هزینه‌کرد مصرف‌کنندگان در شش بخش واقعی اقتصاد اسلامی در سال ۲۰۲۴ به ۲.۶ تریلیون دلار رسیده است.

مزیت کشورهای مسلمان در فین‌تک

انضباط مالی:

فین‌تک اسلامی به دلیل الزام ذاتی به شفافیت دارایی‌ها و مالکیت مستند، مزیت رقابتی بالایی در توکنایز کردن اقتصاد دارد.

ظرفیت اموال دیجیتال:

ارزش بازار استیبل‌کوین‌ها به حدود ۳۱۷ میلیارد دلار و حجم دارایی‌های واقعی توکنایزشده (بدون احتساب استیبل‌کوین‌ها) به حدود ۴.۳۱ میلیارد دلار رسیده است. با توجه به اینکه حجم صکوک (اوراق بهادار اسلامی) در سه‌ماهه سوم ۲۰۲۵ بیش از یک تریلیون دلار برآورد شده است، انتقال تنها ۱ تا ۵ درصد از این بازار به بستر بلاک‌چین، جریانی معادل ۹ تا ۴۵ میلیارد دلار ایجاد خواهد کرد.

حجم بخش‌های مهم و پلتفرم‌های آنها

غذای حلال:

حجم این بازار ۱.۵۲۵ تریلیون دلار است. غذای حلال بزرگترین بخش اقتصاد اسلامی است و در حال پیوند خوردن با سامانه‌های کاملاً دیجیتال صدور گواهینامه (مانند پلتفرم MY HALAL در مالزی) برای تضمین شفافیت زنجیره تامین است.

مد و پوشاک:

حجم این بازار ۳۴۷ میلیارد دلار است که رشد و بین‌المللی شدن خود را به‌طور مستقیم وام‌دار پلتفرم‌های دیجیتال، تجارت اجتماعی و فروش از طریق پخش زنده در پلتفرم‌هایی مانند ZALORA است.

رسانه، سرگرمی حلال:

این بازار ۲۷۶ میلیارد دلاری بر پایه پلتفرم‌های استریم (پخش ویدیو)، پلتفرم‌های اجتماعی جایگزین، زیرساخت‌های گیمینگ و اقتصاد تولیدکنندگان محتوا (اینفلوئنسرها) استوار شده است تا محتوای اخلاقی تولید و توزیع شود.

گردشگری حلال و اپلیکیشن‌های سفر:

گردش مالی ۲۴۹ میلیارد دلاری در صنعت سفر، با اتکا به دیجیتالی شدن فرایندهای زیارتی و تسهیل در ساخت اپلیکیشن‌های تخصصی سفر در حال تجربه سریع‌ترین نرخ رشد در میان بخش‌ها است.

دارو و لوازم آرایشی:

بازارهای ۱۱۲ میلیارد دلاری داروهای حلال و ۹۲ میلیارد دلاری لوازم آرایشی در حال بهره‌گیری از هوش مصنوعی برای توسعه محصولات و پاسخگویی سریع‌تر به ترجیحات مصرف‌کنندگان‌اند.

حجم بازار فین‌تک اسلامی کشورهای مسلمان

۱۰ بازار بزرگ فین‌تک اسلامی:

- عربستان سعودی (۷۷.۲ میلیارد دلار)
- ایران (۴۱.۶ میلیارد دلار)
- مالزی (۱۶.۳ میلیارد دلار)
- امارات متحده عربی (۱۰.۵ میلیارد دلار)
- اندونزی (۱۰ میلیارد دلار)

- کویت (۸.۹ میلیارد دلار)
- ترکیه (۸.۴ میلیارد دلار)
- بنگلادش (۳.۶ میلیارد دلار)
- پاکستان (۳.۶ میلیارد دلار)
- و قطر (۳.۱ میلیارد دلار).

بر اساس پیش‌بینی‌ها، حجم بازار عربستان و ایران تا سال ۲۰۲۹ به ترتیب به ۱۲۰.۹ و ۸۵.۷ میلیارد دلار خواهد رسید.

شاخص آمادگی اکوسیستم

شاخص آمادگی اکوسیستم فین‌تک اسلامی نیز شاخص مهمی است که بر اساس پنج بخش استعداد، مقررات، زیرساخت، بازار و اکوسیستم، و سرمایه ارزیابی می‌شود.

کشورهای برتر از نظر شاخص آمادگی اکوسیستم فین‌تک اسلامی:

- عربستان (امتیاز ۸۴)
- مالزی (۷۹)
- امارات (۶۸)
- اندونزی (۶۳)
- بحرین (۴۹)

و پس از آن‌ها بریتانیا، قطر، پاکستان، کویت و سنگاپور در رده‌های ششم تا دهم قرار دارند.

وضعیت ایران در شاخص آمادگی اکوسیستم:

ایـران در شـاخص جهانـی آمادگـی اکوسیسـتم فین‌تـک اسلامـی بـدون تغییـر نسبـت بـه سـال گذشـته در رتبـه یازدهـم جهـان قـرار دارد. در ماتریـس بلـوغ قطب‌هـای فین‌تـک، ایـران و کویـت در دسـته بازارهـای «در حـال بلـوغ» (حجـم بـازار بـالا امـا شـتاب رشـد و آمادگـی محیطـی کمتـر نسبـت بـه قطب‌هـای پیشـتاز) دسـته‌بندی شـده‌اند، در حالـی کـه عربسـتان، مـالزی، انـدونزی، امـارات و بریتانیـا در جایـگاه «قطب‌هـای پیشـتاز» قـرار دارنـد.

آمادگی نهادهای کشورهای مسلمان

چند نمونه:

برخـی نهادهـا در منطقـه، قوانیـن دارایی‌هـای دیجیتـال را از سـطح بحث‌هـای نـظری منفـک کـرده و وارد مرحلـه اجـرا و اعطـای مجوزهـای رسـمی کرده‌انـد.
ابوظبـی شـاخهٔ تخصصـی فین‌تـک، بیمـه و دارایی‌هـای دیجیتـال را بـرای ایجـاد زیرسـاخت‌های تحـت نظـارت راه‌انـدازی کـرده اسـت.
بانـک مـرکزی امـارات پروژه «درهـم دیجیتـال» را بـرای تسـویهٔ خـرد و کلان پیـش می‌بـرد.
عربسـتان نیـز زیرسـاخت ملـی توکنایـز کـردن املاک و انتقـال دیجیتـال مالکیـت را معرفـی کـرده اسـت.
بانک مرکزی مالزی سند مشورتی توکنایز کردن دارایی‌ها را منتشر کرده است.
شـرکت Fasset مـالزی نیـز مجـوز اولیـه راه‌انـدازی بانـک دیجیتـال اسلامـی مبتنـی بـر استیبل‌کویـن را در محیـط سـندباکس (فضـای آزمایشـی تحـت نظـارت رگولاتور) دریافـت کـرده اسـت.

WWW
THECSRI
.IR

«گزارش کوتاه سیاستی» نام دسته‌ای از پژوهش‌های فشرده و مسئله‌محور «پژوهشگاه فضای مجازی» است که با هدف به‌روزرسانی سریع دانش سیاستی مخاطبان طراحی شده است. این گزارش‌ها با خلاصه‌سازی پژوهش‌های تفصیلی، دسترسی سیاست‌گذاران، تصمیم‌گیران و مدیران را به توصیه‌های سیاستی تسهیل می‌کنند.

پژوهشگاه
فضای مجازی